

Vida religiosa a Catalunya

Andreu Trilla Llobera

Escolapi

SEMBLA LÒGIC QUE, DINS D'UN MONOGRÀFIC de *Quaderns de Vida Cristiana* dedicat a l'Església a Catalunya, no hi manqui una mirada a una part qualitativament significativa, com és la Vida Religiosa (VR).

Escric aquestes pàgines des d'un punt de vista estrictament personal, exempt de qualsevol representació, per bé que no puc esborrar l'experiència d'uns anys de servei com a Provincial, ni la meva estada a la Comissió Permanent de la URC [Unió de Religiosos de Catalunya], com a vocal i com a President. Les idees o afirmacions que hi presento demanarien comprovacions i estudis que no tenen cabuda en l'àmbit d'aquesta breu aportació. Malgrat això, les ofereixo com a intuïcions personals... que han trobat sovint diversos nivells de sintonia.

A diferència d'èpoques passades relativament recents, la força de la VR al nostre país no recolza en el nombre (6.059 religiosos, 1.432 religioses, 902 comunitats, dades de juliol de 2008) -clarament en minva-, sinó més aviat en altres elements, entre els quals destacaré la qualificació, la innovació i la comunió. Tot i haver-nos de moure dins la discreció i les limitacions que comporten la disminució numèrica i l'envelliment relatiu del col·lectiu, crec que això no impedeix una visió positiva, més aviat el contrari.

Uso l'expressió qualificació per referir-me a uns elements que crec que caracteritzen el ser i el fer de la VR a Catalunya: qualitat afegida,

Comunitats en pisos, en barriades, contacte “normalitzat” amb la gent, ocupacions noves, etc. van resultar una alenada de vida, encara que també de problemes interns.

resituació en el terreny de la significació, inici de processos de resituació eclesial.

La situació actual és fruit d'un llarg procés, iniciat en l'immediat postconcili (aviat farà mig segle). El seu abast no cap en un breu article com aquest; però resultaria estrany no referir-s'hi, ja que va ser realment determinant en els canvis reals experimentats per la VR. Ordes i Congregacions van traduir i aplicar a la seva realitat la dinàmica del Vaticà II, en el qual havien cregut. Amb força variants, els esforços es van adreçar a la recerca dels orígens i a l'escolta de l'Esperit, per traduir-los en la realitat actual. Tenint present que els orígens eren concebuts com un moment dolç de descoberta del do de l'Esperit, tot confluïa a basar el procés de canvis en aquell origen i a distanciar-se de les adaptacions posteriors als canvis històrics. Es tractava de recuperar, més enllà de carcasses institucionals, allò més viu i dinàmic, el carisma. Precisament és l'element que aporta qualitat. D'aquella embranzida primera em sembla que n'han derivat unes actituds que es van evidenciar molt durant el procés del Congrés de VR a Catalunya (vegi's els articles d'Evangelista Vilanova i de Sebastià Benet a *Serra d'Or* n° 422, de 1995). Concretament, la voluntat de col·locar el *ser* de la Vida Religiosa per damunt del seu *fer*. Aquesta voluntat va ser recollida explícitament en els documents del Concili Provincial, després d'una forta insistència. La qualitat afegida a la vida cristiana compartida amb tots els cristians no va, doncs, en la línia del *fer*, sinó del *ser*, entès no en categories d'elit —com encara apareixia en alguns textos del Vaticà II— sinó des de la categoria de la significació.

No dubto gens de l'energia amagada en aquest camí, ja que col·loca el portador del signe necessàriament en un procés de resituació constant que ha resultat doble: en relació amb la *significació* i en relació amb la *resta de membres* eclesials.

Això comporta molts qüestionaments per tal que el signe sigui no només *creïble*, sinó en primer lloc *llegible*. No es parteix d'una visió essencialista, fixa, sinó encarnada en la realitat, mòbil, no-definida per endavant. Aquest punt de vista genera una revisió constant, en un intent de “veure's des de fora”, un descentrament que ha resultat una veritable benedició. En processos més o menys traumàtics, moltes famílies religioses van traduir-lo en opcions de serveis nous i, molt més, en opcions d'estil de vida que s'allunyaven de l'autarquia en què havien viscut. Comunitats en pisos, en barriades, contacte “normalitzat” amb la gent, ocupacions noves, etc. van resultar una alenada de vida, encara que també de problemes interns.

¿Què en queda, de tot plegat? Certament, la feblesa numèrica i l'augment de la mitjana d'edat, afecten a la baixa la força d'aquella aventura. Diria, però, que no s'ha perdut el millor, que no s'ha de situar en el terreny quantitatiu, sinó en el qualitatiu. L'actual VR a Catalunya és molt diferent de la de trenta anys enrere, i ho és d'una manera irreversible. En això, contràriament al que es deduria d'una mirada quantitativa, sóc optimista, o millor potser, esperançat. La pèrdua de prestigi social (com a institucions) s'ha convertit en guany de prestigi moral (com a persones individuals), en funció inversa de la pobresa de nombre i de puixança. No és rara, avui dia, la convicció que religioses i religiosos aporten sovint la cara més viva, el rostre més evangèlic, allò més viu i creatiu de la vida eclesial.

Arribo així a la segona paraula que he usat: innovació. Prenc aquest terme del món empresarial, però em sembla que puc fer-lo servir amb una certa propietat. En efecte, s'anomena innovació a l'aplicació de noves idees, productes, serveis o pràctiques, amb la intenció d'augmentar la productivitat. Un element essencial per a determinar el grau d'innovació és que la seva aplicació es tradueixi en un èxit (comercial), de manera que si no hi ha èxit, totes les fases anteriors no mereixen ser anomenades innovadores.

La innovació exigeix, per tant, consciència de la necessitat de fer passar les idees del camp ideal al real. No qualsevol canvi mereix el nom d'innovació, sinó tan sols aquell que afegeix a la situació anterior un plus de qualitat en la praxi. Si ens oblidem dels aspectes comercials

o empresarials, em sembla que la VR ha intentat innovar, amb totes les forces, ja que ha buscat l'aterratge de les intuïcions en la realitat. No és que totes hagin arribat a realitzar-se, si més no de manera completa; però no es pot negar que moltes intuïcions han arribat a terreny real. Quan he dit que la VR actual no és la mateixa de trenta anys enrere, no em referia a idees, sinó a la realitat percebuda per la gent. ¿On? Bàsicament en dos espais.

En el dels serveis oferts, la VR ha innovat o bé diversificant i fent més complexa la gamma de serveis, o bé mantenint els que tenia però variant-ne la gestió. Exemples de la primera opció són els canvis més cridaners i significatius, amb la dedicació de persones i recursos institucionals a les noves pobreses emergents. Pel seu valor de símbol, que arriba a “tocar” la gent, podem citar les moltes persones i fins i tot comunitats que fan acollida de tot tipus de persones o col·lectius marginats, o CINTRA, una institució prou coneguda i valorada, constituïda per més de trenta Congregacions, de cara a assumir obres comunes. Exemples de la segona opció són els canvis en l'organització i gerència de les “obres més pesants”: escoles i hospitals. En aquest punt, els canvis estructurals no han reeixit del tot, i a vegades no han passat de formes encobertes de cessió de la institució a altres persones o col·lectius, si no hi ha hagut aportació d'elements “nous”. Des del meu punt de vista, els dos elements nous que s'han procurat fer jugar han estat la intercongregacionalitat i una nova relació amb el laïcat.

La intercongregacionalitat ha estat una idea molt de moda els anys 90. El pas, però, de la idea a la realitat ha topat amb serioses dificultats, em sembla que encara no prou analitzades. ¿Les aliances han pecat potser d'idealistes i els ha mancat l'estructura nova que les ajudés a funcionar? Pel que fa a la nova relació amb el laïcat, la idea també va agafar molta força els anys 90. Una gran majoria de les famílies religioses descobrien que s'havien de resituar dins del conjunt de tots els membres de l'Església, la major part dels quals són el laïcat. Retrobaven la germanor amb tots aquells que no són clergues, especialment les religioses i els religiosos “germans”. També aquí crec que les idees no han acabat d'aterrar en estructures que les facin viables, però hi ha intents molt interessants que poden obrir vies de futur. En

La comunió devia ser, crec, la paraula més usada i valorada pels bisbes durant el Concili Provincial.

resum, majoritàriament ha estat abandonada la idea dels laics com a “mà d'obra” sense iniciativa ni responsabilitat de debò, per avançar cap a la idea d'un laïcat a tall d'igual en el terreny de la feina, amb responsabilitat i autonomia, però també en el camp de la Missió i del carisma. És un camp on encara s'experimenta i és desitjable un avenç decidit, amb forta repercussió eclesial. Però això em porta a la tercera paraula que he citat en començar.

La comunió devia ser, crec, la paraula més usada i valorada pels bisbes durant el Concili Provincial, quan es referien al col·lectiu de la VR. No hi ha dubte que va jugar un fort paper de comunió, especialment en els moments més tensos de les sessions, i ho va fer amb plena consciència. Deixant de banda records d'altres moments, ara he arribat a aquesta paraula portat per una nova relació amb els altres membres de l'Església.

Els canvis de lloc i els desplaçaments en molts aspectes de la VR havien de dur a plantejar-se una pregunta sobre la seva situació dins el conjunt eclesial. Tenint present que la comunió de debò sols és possible entre iguals que a la vegada són diferents, quedava clara la necessitat de redefinir els aspectes comuns i els aspectes específics, en el ben entès que l'especificitat és un gran factor de comunió. Segons que es tracti dels col·lectius femenins o masculins, la situació s'ha viscut diversament. En el cas de les religioses, la sensació de marginació dins el conjunt eclesial és notable. A més de ser dones, són dones històricament sotmeses a una tutela masculina del tot anacrònica però real. En el cas dels religiosos clergues, la manca de preveres en moltes comunitats els sotmet a una pressió de “parroquialització” no gens positiva per a la seva funció específica.

El laïcat busca i troba un *lloc* d'inserció eclesial en les famílies religioses, que se senten cridades a viure i oferir una espiritualitat encarnada en el temps que vivim, marcada pel carisma de cada família, que

no és propietat privada sinó bé comú. ¿Potser n'és una paràbola l'èxit fulminant del llibre “Monges”, exhaurit en poc temps?

Dificultats per totes bandes, doncs, que no han d'espantar si són signe de vida i de moviment, però que haurien de trobar algun desllorigador. Promeses també per totes bandes, que cal ajudar a prendre cos en la realitat. L'estructura eclesiàstica grinyola per molts indrets, però és consolador veure intents (alguns prou recixits) de reviscolar-ne l'ànima, una ànima que –com a cristiana– és més viva que visible, més mòbil que instal·lada.